

КАЛЬВІНІЗМ ЯК ІДЕЙНА ОСНОВА БОРОТЬБИ НІДЕРЛАНДІВ ПРОТИ ІСПАНСЬКОГО ПАНУВАННЯ

Актуальність даної статті полягає у тому, що аналіз подій через призму релігійних ідей дає можливість дізнатись про нові аспекти революції, отримати інформацію, яка по-іншому резонує досліднику, трактуючи історичні процеси під новим кутом.

Метою статті є аналіз історичного матеріалу через призму кальвінізму, як ідейної основи в національно-визвольній боротьбі, а також дослідження діяльності та значення різних верств суспільства під час першого етапу Нідерландської революції.

Завдання роботи полягає в детальному аналізі становлення релігійних течій, їх трактування в якості ідеологічної основи задля об'єднання суспільних верств нідерландського суспільства, а також їх вплив на трансформацію ідеологічної карти Європи.

Протестантизм почав зароджуватись в Нідерландах доволі давно, його витoki збігаються з часом проповідання Мартіна Лютера. В період XVI–XVII ст., в Нідерланди з Європи почали поширюватись, окрім лютеранства і кальвінізму, ще й пієтизм, методизм та секти на базі анабаптистського руху. Жоден із них не був ізольований від інших, також не існувало чіткого відмежування їх від неаскетичних реформаторських церков. Пієтизм розвивався на базі кальвінізму. В кінці XVI століття, лютеранство злилось з пієтизмом, зазнавши часткових змін в догматичному обґрунтуванні.

Найбільш яскраво на землях Об'єднаних Провінцій утвердився кальвінізм – реформаторська течія Жана Кальвіна. Його масове поширення припадає на 1540 рік, хоч і вчення Лютера поширились дещо швидше, воно не зазнало такої підтримки серед місцевого дворянства, оскільки вчення проповідувало вірність сюзерену, а ним був іспанський король. Оскільки між дворянством і королем Іспанії назрівала не лише збройна боротьба, але й ідейна, нідерландці обрали більш автономну течію, яка вирізняла їх волелюбність та самобутність.

Кальвінізм базувався на запереченні досягнення порятунку лише добрими вчинками, а винятково вірою у відкупну жертву Ісуса Христа, що відрізнялось в той час від проповідей католицької церкви. Це вчення твердило, що віра понад усе, а справа, якою має займатись людина, повинна бути її покликанням, за таким порядком речей, людина чесно, без лукавства дякуватиме Богу, і проситиме прощення гріхів. Така теорія подобалась нідерландському купецтву, яке вважало що займається справою покликанням. Натомість, католицька церква, вимагала лише пожертв, сліпого відробітку важкої праці без права на особистий вибір. Тому кальвінізм йшов пліч-о-пліч з нідерландцями в боротьбі за волю. Звісно такі настрої не подобались іспанській короні. Іспанський король Філіп II, щоб якось втримати провінції, планував відправити туди герцога Альбу, знаючи його жорсткий характер, відданість Іспанії та католицькій церкві. Сіючи жах, іспанська корона, сподівалась, що таким чином змусить нідерландців підкоритись та поступитись принципам, натомість це призвело до великого повстання, яке увійшло в історію як іконоборче.

Іконоборське повстання 1566 р. – народний масовий виступ в історичних Нідерландах, у якому протестанти-кальвіністи вступили у відкриту протидію католицькій церкві, опорі іспанського панування в країні. Воно стало прологом Нідерландської революції XVI ст.

Причини до повстання назрівали через посилення інквізиції та прийняттям католицькою церквою жорстких законів проти еретиків, а також погіршення економічної ситуації, невдоволеннями діями місцевої влади.

Іконоборче повстання почалося в Західній Фландрії 10 серпня 1566 р. з нападу на монастир Св. Лаврентія (поруч зі Стенфордом, у сучасній Франції), швидко ширилося і незабаром набуло організованого характеру. У селах і містах Нідерландів кальвіністи нападали на монастирі, руйнували католицькі храми, розбиваючи статуї святих і знищуючи ікони. Повсталі не тільки здійснювали погром в церквах, але й примушували магістратів укладати з кальвіністськими консисторіями угоди, на підставі яких у містах вводилися обмеження для католицької церкви та свобода для кальвіністського віросповідання. У ряді місць повстанці захоплювали будинки місцевої знаті, знищували боргові та орендні записи.

Рушійною силою іконоборчого повстання були міська біднота, робітники мануфактур, селянство приміських сіл. На початку повстання діями повсталих керували кальвіністські консисторії, а в деяких місцях – дворяни-кальвіністи, члени створеного в 1566 союзу «Компроміс», спрямованого проти утисків іспанської корони. Автором акту Компромісу вважається Сент-Альдегонд, який був не лише письменником, а провідним дипломатичним діячем та протестантським активістом нідерландського суспільства. Документ «Компромісу» був таємно розповсюджений, а невдовзі покритий великою кількістю підписів протестантів. Конфедерати, запевняли, що не посягають ні на славу Божу, ні на королівську владу, а лиш намагаються знищити смуту, занепад та несправедливість. Вони зобов'язувались залишатись в нерозривному союзі та захищати одне одного від гонінь та переслідувань. З одного боку вони були активними опозиціонерами, та несли в народ думки звільнення від гегемонії, але теж боялись втратити те, що мають, але тяжіли до знищення свавілля іспанської корони [2, с. 95].

Налякана розмахом іконоборчого руху намісниця (генеральний статхаудер) Маргарита Пармська 23 серпня 1566 р. видала маніфест, який обіцяв скасувати інквізицію, пом'якшити закони проти еретиків, допустити обмежену свободу кальвінізму. Бажаючи розколоти іконоборчий рух, вона обіцяла амністувати всіх, хто брали участь у ньому, особливо представників опозиційного дворянства [1, с. 27–45].

Але поширюючись з півдня на північ Нідерландів, велике повстання, вже восени 1566 р. охопило майже всі провінції аж до Гронінгена (меншою мірою воно торкнулося окраїн південно-східної аграрної області). Особливої могутності досягло у Фландрії, Брабанті, Голландії, Зеландії, Утрехті. До кінця 1566 р. погромів в Нідерландах зазнали близько 5,5 тис. церков. Аrenoю гострих боїв став Антверпен, де так само, як і в Турне і Валансьєні, повстанці створили свої збройні загони.

Ці дії суттєво позначились на всіх сферах життя країни. Хаос та ідея помсти, реалізовувалась в масових розгромах церков. Про це свідчить напад у 1566 році на монастирську церкву в Стенфорде, що у Фландрії, вона була розграбована під керівництвом проповідника кальвіністів Себастьяна Матті. Після цього випадку, було зафіксовано ряд аналогічних безладів у Фландрії, які поширились на всю територію Нідерландів. Кальвіністи вривались в церкви, оскверняли статуї та ікони святих католицької церкви, вважаючи, що поклоніння ідолам не припустиме в християнстві. Дії іконоборців ставали все більш радикальними, тому дворянство розділилось в поглядах на два табори. Гадаю багато хто усвідомлював, що учасники масових погромів не є тою військовою силою, яка зможе перемогти в боротьбі з імперією, потрібно щось більш структуроване, відповідно до рівня підготовки військ Іспанії [1, с. 213–237].

І от дізнавшись про готовність намісництва піти на поступки, частина консисторій виступила із закликом припинити заколот, а опозиційне нідерландське дворянство, яке віднайшло в народних виступах загрозу, та розбіжність у поглядах, заявило про свою лояльність владі (повсюдно дворяни стали заново складати присягу на вірність Філіпу II та давати зобов'язання боротися проти ворогів короля і католицької церкви). Таку ж позицію зайняли купці і власники мануфактур – прихильники кальвінізму, оскільки вони розуміли, яких збитків може завдати розлючена юрба людей, яким окрім власного життя нічого втрачати.

Позбавлене керівництва іконоборче повстання розкололося і було швидко придушене іспанською владою, тільки в Антверпені воно тривало до весни 1567 р.

Розгромивши іконоборче повстання, Маргарита Пармська відмовилася виконувати дані нею в маніфесті обіцянки, а учасники повстання все ж були піддані репресіям. Це сколихнуло нідерландців, назрівало щось більше, аніж повстання окремих представників суспільства, назрівала готовність кальвіністів відвоювати право за державність та віротерпимість.

Філіп II зовсім втратив контроль над ситуацією в Нідерландах і відправив армію для придушення заколоту. 22 серпня 1567 р. Фернандо Альварес де Толедо (герцог Альба) увійшов до Брюсселя на чолі 10-тисячного війська. Від тоді почався ще більший терор, кривавий і жорстокий.

Каральне військо герцога Альби поводитись у Нідерландах, наче в завойованій країні. Суспільству не подобалась політика герцога, невдоволення не стихало, тому для принципово невдоволених, була створена «Рада у справах про заколот», яку в народі названо «кривавою».

Смертні вироки оголошувались тисячами, представників дворянства вона теж зачепила, зокрема Егмонті Горн загинув на ешафоті, а Вільгельм Оранський та частина його прибічників втекла за кордон, щоб почати підготовку більш серйозної боротьби [3, с. 277].

Країна опинилась на межі економічної катастрофи, все занепало, а майно жертв кривавих розправ, йшло на користь короля. Розорення та безробіття процвітало.

З іконоборцями було покінчено, страх охопив землі провінцій, та попри нього народжувалась інша ідея, ідея всенародної боротьби за незалежність, віротерпимість та справедливість.

Минуле історії Нідерландів свідчить про силу розуму його народу, тому очевидно, що занепад, який був після іконоборчого повстання, це лише переломний етап, який дав поштовх до більш організованої боротьби. Наступний її етап, увібравши в себе аналіз прорахунків попередньої та залучив велику кількість населення. Суспільство, на базі своєї історії, поглядів віротерпимості та бажання справедливості, створювало нові форми військового спротиву, які були більш ефективними.

Я вважаю, що кальвінізм заклав у свідомості нідерландського суспільства жагу до волі, чесності та щасливого життя. Він став ідеологемою, яка вселяла віру в краще життя, життя де немає абсолютизму, гоніння та експлуатації.

Саме у Нідерландах протестантська релігія поєдналась з ідеєю національної незалежності та політичної свободи у свідомості різних верств суспільства. Саме релігійні гоніння, заклали початок активнішої та інтенсивнішої боротьби, спрямованій на захист прав та свобод народу.

Нідерланди вистояли на етапі боротьби імперії з іконоборцями, також в майбутніх протистояннях зуміли досягнути свобод. Гадаю, це через те, що в економічному, соціальному, культурному та релігійному аспектах, вони були рівноцінні розвитку Іспанії, й ані трохи не слабші. Об'єднані Провінції просто були інші, протилежні в політичних інтересах та релігійних. Вони почали будуватись на іншому принципі, принципі народовладдя, поки Іспанія жила за принципами абсолютизму.

Вважаю, що в цьому й полягає загальноєвропейське значення нідерландського повстання проти імперського самодержавства. Відбувалась зміна парадигми побудови європейського суспільства, яка згодом буде резонувати й іншим європейським країнам, зокрема й Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лит.: Пиренн А. Нидерландская революция / Пер. с франц. М., 1937;
2. Чистозвонов А. Н. Нидерландская буржуазная революция XVI в. М., 1958;
3. Шатохина-Мордвинцева Г. А. Нидерланды с древнейших времён до конца XVI в. М., 2004. 251 с.
4. Israel J. The Dutch Republic: Its Rise, Greatness, and Fall 1477–1806. Oxford, 1995. 1231 p.
5. Шатохина-Мордвинцева Г. А. Нидерланды в новое и новейшее время. – М., 2002. 277 с.
6. Електронні джерела:
7. Сайт Генеральних штатів. URL: <http://www.staten-generaal.nl>
8. Сайт Сенату Генеральних штатів. URL: <http://www.eerstekamer.nl/home>
9. Сайт Центрального бюро статистики Нідерландів. URL: <http://www.cbs.nl>

Барабаш Христина
Науковий керівник – доц. Григорук А. А.

ГРОШОВА ЕМІСІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Після Лютневої революції 1917 року на політичну арену виходить Центральна рада. Перед новим урядом постає нагальна потреба створення власної фінансової системи. Це було пов'язано з тим, що на той час в Україні не було ні своїх грошей, ні своїх податків, ні свого банку. Як наслідок це призвело до економічної залежності від Тимчасового уряду в Петрограді.

У зв'язку з таким розкладом обставин Центральна рада вперше за довгий час робить спроби створення української національної фінансової системи. З цією метою створено Генеральний секретаріат фінансів та промисловості, який очолює Христофор Барановський, а згодом його змінює на посаді Туган-Барановський.